

Hantera virket rätt

Beställning, hantering och lagring

Planera och förbered

Ta emot och kontrollera

Viktuppgifter vid hantering

Skydda virket

Bevara fuktkvoten

Mätning av medelfuktkvot och ytfuktkvot

Hantera avfall

Beställ rätt virke och rätt fuktkvot

Snabbguide

SVENSKT TRÄ™

Hantera virket rätt

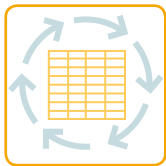
Planera och förbered

Skydda mot nederbörd

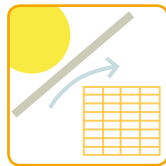
Dränerad mark

Placera virke för utomhusbruk ventilerat och skyddat

Skydda mot nedsmutsning

Skydda mot solstrålning

Trä har god beständighet – förutsatt att det hanteras rätt. För att bevara virkets höga kvalitet ända fram till inbyggnad i konstruktionen ska det skyddas mot nederbörd, solstrålning, smuts och markfukt.

Planera leveranserna efter produktionstakten och beställ material i delleveranser samt förbered mottagning och förvaring. Se alltid till att få virket levererat med emballage (ej genomskinligt).

Trä som ska användas synligt inomhus, till exempel lister, panelbräder och golvbräder, ska lagras i ett väl ventilerat utrymme med inomhusklimat.

Virke för utomhusbruk och inbyggnad ska lagras i utomhusklimat skyddat mot nederbörd. Lägg virket plant på en väl dränerad plats. Använd alltid ett tillräckligt stort antal underslag för att virkespaketet inte ska böjas. Använd rena underslag. Se till att luft kan cirkulera runt om virkespaketet. Lägg träbaserade material minst 300 mm över mark eller golv.

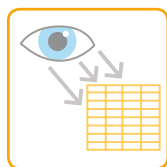
Välj en lagringsplats där man undviker att vatten kan bli stående under virkespaketet. Asfalt eller grov makadam är bra underlag, då är risken liten att jord och smuts kan stänka upp.

Marken ska vara snöröjd. Placera inte virket där det finns risk för nedsmutsning av till exempel stänk från takdropp eller trafik. Se till att lagringsplatsen ligger i skugga under vår, sommar och höst. I solbelysta virkespaket blir temperaturen högre än temperaturen utomhus och det kan leda till kondens, vilket ökar risken för mikrobiell påväxt (gäller främst i det yttre lagret).

Ta emot och kontrollera

Se till att emballaget är helt

Kontrollera kvaliteten

Fuktkvotsmätare

Kontrollera fuktkvoten

Kontrollera virket vid mottagning av leveransen.

- Emballage: kontrollera att det är helt
- Kvantitet: gör en överslagsmässig uppskattning av mängden
- Dimensioner: kontrollera att de stämmer överens mot beställning och följesedel
- Kvaliteter: kontrollera leveransen, notera eventuella synliga skador. Stäm av sort och märkning mot beställning och följesedel
- Fuktkvot: ta stickprov på ett antal virkesstycken med fuktkvotsmätare för att få en indikation på att fuktkvoten stämmer med beställningen, se även avsnitt *Mätning av medelfuktkvot och ytfuktkvot*.
- Kontrollera att virket är rent från jord och smuts.

Reklamera virket omedelbart om det vid leverans har en fuktkvot eller kvalitet som inte överensstämmer med beställningen.

Om reklamation inte sker vid mottagning blir det svårt att i efterhand få rätt vid en tvist. Vid tvist ska provtagning ske enligt gällande SIS-CEN/TS 12169:2011 med fuktkvotkrav enligt SS-EN 14298:2004.

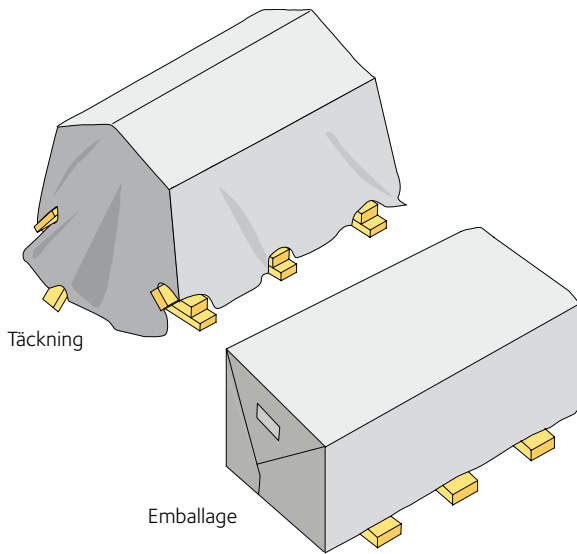
Observera att hela virkespaketets innehåll ska vara tillgängligt vid en reklamation.

Viktuppgifter vid hantering

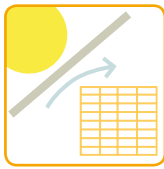
Använd följande viktuppgifter vid hantering av virke och limträ:

- Gran 460 kg/m³
- Furu 535 kg/m³
- Limträ 500 kg/m³
- Impregnerat 830 kg/m³

Skydda virket

Ventilation under presenning

Skydda mot solstrålning

Strölägg virket

Kontrollera före täckning av virkespaketet att presenningen är hel.

Täck virket på sådant sätt att luft kommer in och att det inte blir för höga temperaturer eller kondens. Låt band och emballage på virkespaketet sitta kvar så länge som möjligt.

Ventilera mellan virket och presenningen och se till att presenningen slutar en bit ovanför marken. Sätt distanserade stöttor eller dylikt kring virkespaketet så att presenningen inte ligger an mot virket någonstans.

Direkt solsken ger snabb uttorkning av ytan. Sprickor bildas, virket kan deformeras och skuggsidan fuktas upp.

Observera att virket därför ska vara täckt även under dagtid/arbetstid. Använd inte genomskinligt täckmaterial.

Om vatten runnit in i virkespaketet måste virket torkas innan det används. Bryt virkespaketet och ta bort emballaget. Strölägg virket. Täck och låt det torka. Ställ det på en öppen plats om det är på sommaren. Låt det stå inomhus med en byggfläkt om det är under den kalla årstiden. Kontrollera fuktkvoten och ytfuktkvoten innan virket ska användas.

Bevara fuktkvoten

Byggvirke

Ett parti konstruktionsvirke och utvändiga panelbräder har normalt målfuktkvot 16 % vid leverans från sågverket. Virket kan förvaras i det emballerade paketet utomhus under en kortare tid om det är helt skyddat mot nederbörd och uppfuktning. För täckning av virke använd helt täta presenningar, se till att fukt inte kommer upp från marken under presenningen och att det blir luftning kring och över virkespaketet. Placera virket i skugga.

Limträ

Ett parti limträ har normalt en fuktkvot som högst motsvarar målfuktkvot 16 % vid leverans från limträstillverkaren. Limträ levereras med ett transportskydd. Om emballaget är helt tätt kan limträ under en kortare tid förvaras utomhus under tak. Om emballaget bryts, laga det (även mindre revor) eller ta bort det helt och fortsätt lagra limträet i ett torrt och varmt utrymme om det ska användas inomhus. Limträ som ska användas i icke uppvärmda byggnader eller i utomhusklimat, skyddat under tak, kan lagras i ett kallt utrymme väl skyddat mot nederbörd.

Sexsidigt emballage

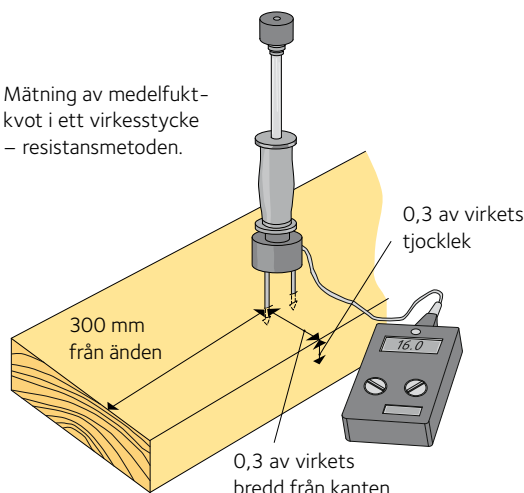
Virke för inomhusbruk ska lagras inomhus

Lister, invändiga panelbräder och golvbräder

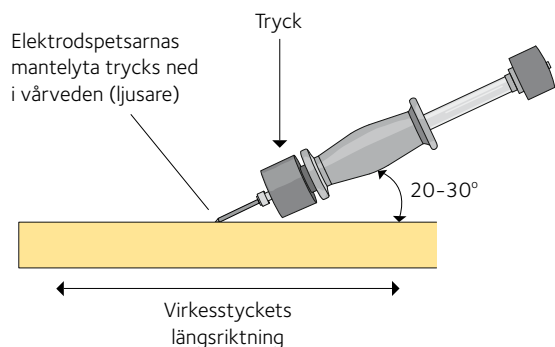
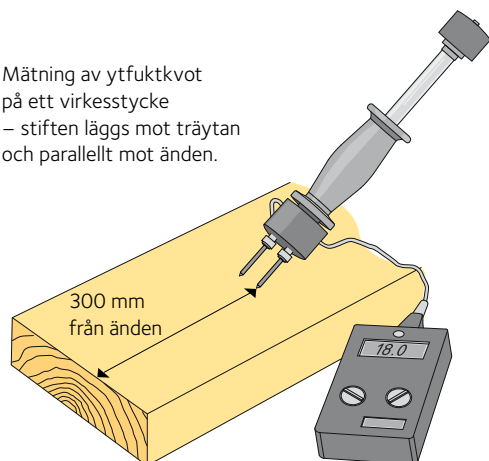
Ett parti lister och invändiga panelbräder har normalt målfuktkvot 12 % vid leverans från tillverkaren medan golvbräder har normalt målfuktkvot 8 % vid leverans från tillverkaren. Lister, invändiga panelbräder och golvbräder ska vara sexsidigt plastemballerade vid leverans och ha en fuktkvot anpassad för användningen i den färdiga byggnaden. Lagra därför inte dessa material på byggarbetsplatsen utan se till att de levereras och byggs in först när uttorkningen av byggfukten är avslutad. Om de ändå måste lagras på byggarbetsplatsen ska det ske i utrymmen med inomhusklimat.

Mätning av medelfuktkvot och ytfuktkvot

Mätning av medelfuktkvot i ett virkesstycke – resistansmetoden.

Mätning av ytfuktkvot på ett virkesstycke – stiftet läggs mot träytan och parallellt mot änden.

Nederdelen av hammarelektroden kan slipas ner så att rätt vinkel uppnås.

Kontrollera både medelfuktkvoten och ytfuktkvoten under byggtiden i enlighet med upprättad kvalitetsplan. Kontrollera såväl vid mottagning, som vid inbyggnad och före målning.

Mottagning

Vid mottagning av virke ska stickprov tas på ett antal virkesstycken med elektrisk resistansfuktkvotmätare med isolerade hammarelektroder för att få en indikation på att rätt fuktkvot levererats. En plankas fuktkvot mäts enligt SS-EN 13183-2 och SS-EN 13183-2/AC:2004 på följande sätt: mät 300 mm från änden. Slå in de isolerade hammarelektrodena på virkets flatsida längs fiberriktningen, och längs en tänkt linje belägen 0,3 av virkesbredden in från kanten. Måtdjupet ska vara 0,3 av virkestjockleken.

Observera att virkespaketet ska hålla avtalad målfuktkvot vid leverans.

Inbyggnad och målning

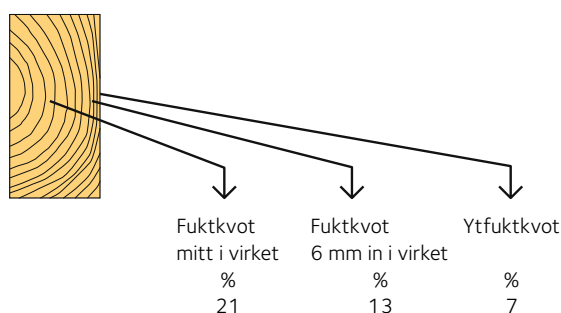
Fuktkvoten på och närmast under virkets yta och fuktkvoten en bit längre in i virket kan skilja sig mycket åt. Ytfuktkvoten är viktig att kontrollera före inbyggnad eftersom den är avgörande när det gäller risk för mikrobiell påväxt. Den har också betydelse för vidhäftning vid målning.

Virket kan ha fuktats upp genom exempelvis nederbörd, felaktig lagring eller att virket har placerats i kontakt med blöt betong och därmed fått en förhöjd ytfuktkvot. Fuktkvoten i trästyckets inre påverkas normalt inte om uppfuktningen är kortvarig.

Virke som blivit blött måste torkas – naturligt, med avfuktare eller byggfläkt – och ytfuktkvoten får vara högst 18 % före inbyggnad.

Virke som ska målas på byggarbetsplatsen ska grundmålas så fort som möjligt för att skyddas mot UV-strålning och ytfuktkvoten får vara högst 16 % vid målningstillfället. Synligt virke såsom utvändiga panelbräder och inklädnader rekommenderas vara industriellt ytbehandlade med en filmtjocklek på grundfärgen på minst 60 µm (my-meter) torrt skikt.

Mät ytfuktkvoten med elektrisk resistansfuktkvotmätare genom att tvärs fiberriktningen pressa de isolerade hammarelektrodspears koniska mantelyta med handkraft ner i virkesytans värved, så att mätspearsarna halva mantelytor ger ett avtryck i träet tvärs fiberriktningen. Gör alltid tre mätningar tätt intill varandra på mätstället och beräkna sedan ett medelvärde. Medelvärdet stäms av mot aktuellt krav.

Exempel: Fuktkvotens variation i ett virkesstycke vid sågverket efter torkning. Elektrisk resistansfuktkvotmätare med isolerade hammarelektroder mäter 16 % enligt SS-EN 13183-2 och SS-EN 13183-2/AC:2004. Virket kan ingå i ett parti virke med målfuktkvot 16 %.

Hantera avfall

Avfall

Sortera träavfall i en separat fraktion som sedan kan flisas och brännas för energiutvinning. Avfall från impregnerat trä ska hanteras enligt anvisningar från kommunens miljökontor.

Beställ rätt virke och rätt fuktkvot

Exempel på målfuktkvot vid leverans från tillverkare för olika typer av användningsområden.

Målfuktkvot (%)	Användning
8	Golvbräder inomhus i uppvärmda utrymmen.
12	Synliga beklädnader, lister samt undergolv i uppvärmda utrymmen.
16	Virke och limträ för inbyggnad samt utvändiga panelbräder.

Beställ rätt virke

Ställ tydliga krav på virket. Beställ byggvirke sorterat enligt SS-EN 1611-1 och SS-EN 1611-1/A1 eller efter kraven på konstruktionsvirke enligt SS-EN 14081-1 och SS-EN 14081-3:2012 och klassificerat enligt SS-EN 338:2009.

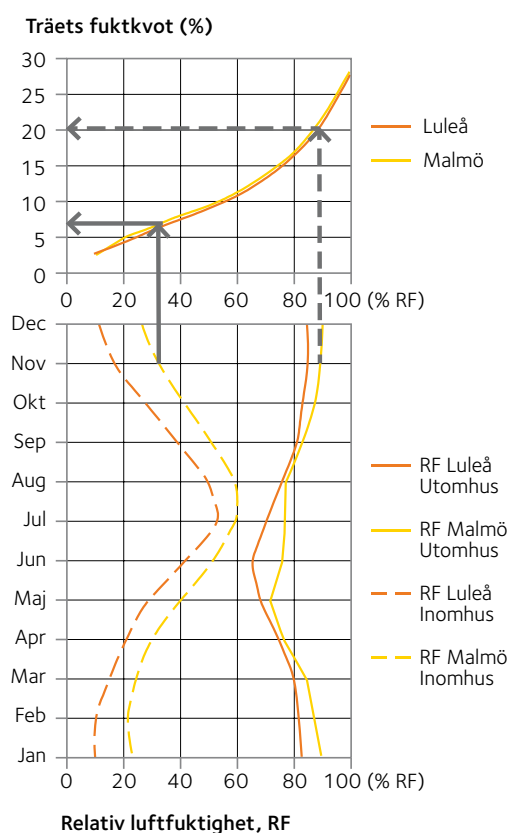
Byggvirke, utvändiga panelbräder och invändiga panelbräder beställs med mått enligt SS 232712 eller SS 232813:2013. Ut- och invändiga panelbräder ska ha egenskaper och vara märkta enligt SS-EN 14915:2013.

Beställ limträ som är producerat med lim som uppfyller kraven för limtyp I enligt SS-EN 301:2013 och är klassificerat enligt SS-EN 14080:2013.

Lister beställs sorterade enligt SS 232811 och med mått enligt SS 232812.

Träprojektet VilmaBas omfattar en branschgemensam sortimentslista med dimensioner, kvaliteter och benämningar.

Se även föreskrifter och råd i Boverkets Byggregler, BBR, föreskrifter i AMA Hus samt råd och anvisningar i RA Hus.

Relativ luftfuktighet och träets fuktkvot

Olika användningsområden kräver olika målfuktkvot. Det har att göra med att fuktkvoten i träet strävar efter att ställa sig i jämvikt med omgivningens relativa luftfuktighet, RF. Detta tar en viss tid, men när fuktkvoten väl ändras så ändras även träets volym. Virke som byggs in bör därför ha en fuktkvot som så nära som möjligt överensstämmer med jämviktsfuktkvoten i den färdiga konstruktionen för att minska fuktrörelser.

Vintertid är skillnaden i RF stor mellan utomhus- och inomhusluftens fuktighet. Inomhus är luften mycket torr medan den utomhus är som fuktigast. På sommaren minskar skillnaden något. Vikten av att förvara inomhusprodukter inomhus och utomhusprodukter ute blir här tydligt.

« Den övre delen visar sambandet mellan relativ luftfuktighet, RF, och fuktkvot. Även temperaturen påverkar sambandet men påverkan är mindre än 1 fuktkvotprocent inom temperaturintervallet 0 – 20 °C.

Den undre delen visar månadsmedelvärdet för RF i norr (Luleå) och söder (Malmö). De heldragna kurvorna visar RF utomhus och de streckade kurvorna visar RF inomhus. RF-kurvorna för inomhus ska ökas med cirka 18 RF-% som är fukttillskottet för en normalfamilj (matlagning, dusch, tvätt, utandningsluft, svett, med mera).

Exempel: Vad är RF och medelfuktkvoten i november månad inomhus i Malmö? Genom att följa de svarta pilarna är RF = 32 % och fuktkvoten 7 %. (Utomhus är motsvarande värde RF = 89 % och fuktkvoten = 20 %).

Vid RF cirka 32 % är alltså träets fuktkvot cirka 7 %.

Beställd fuktkvot (målfuktkvot)	Tillåten variation av virkespartiets medelfuktkvot		Tillåtet spridningsområde av fuktkvoten i 93,5 procent av virkesstyckena inom virkespartiet	
	Undre gräns (%)	Övre gräns (%)	Undre gräns (%)	Övre gräns (%)
8	7,0	9,0	5,6	10,4
12	10,5	13,5	8,4	15,6
16	13,5	18,0	11,2	20,8

Målfuktkvot

Målfuktkvot definieras enligt SS-EN 14298:2004 och är ett begrepp som beskriver den önskade fuktkvoten. Medelfuktkvoten i ett parti, samt fuktkvoten för enskilda virkesstycken, för olika målfuktkvoter tillåts ha en viss spridning enligt tabellen bredvid.

Exempel: Vid mätning av fuktkvoten i samtliga virkesstycken i ett parti med målfuktkvoten 16 % tillåts det genomsnittliga värdet på hela partiets fuktkvot (partiets medelfuktkvot) att hamna mellan 13,5 och 18 % för att vara godkänt. För de enskilda virkesstyckena i ett parti ska fuktkvoten hos 93,5 procent av dessa hamna mellan 11,2 och 20,8 %.

Observera att värdena på fuktkvoten här beskriver fuktkvoten en bit in i virket, enligt avsnittet *Mätning av medelfuktkvot och ytfuktkvot - Mottagning*, och alltså inte ytfuktkvoten.

Snabbguide

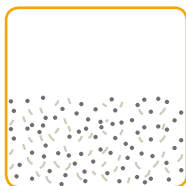
Skydda virket

Mot nederbörd

Mot solstrålning

Mot smuts

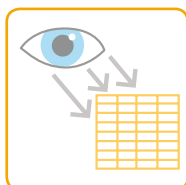

Mot markfukt

Hantera virket rätt

Kontrollera fuktkvoten

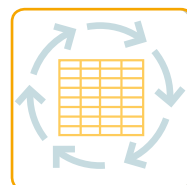
Kontrollera kvaliteten

Se till att emballaget är helt

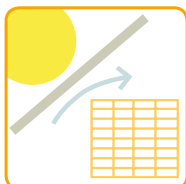
Använd underslag och se till att marken är dränerad

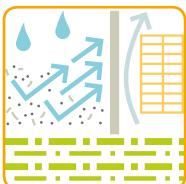
Placera virke för utomhusbruk ventilerat och skyddat

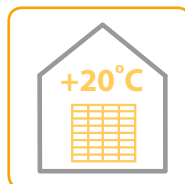
Skydda mot nederbörd

Skydda mot solstrålning

Skydda mot nedsmutsning

Virke för inomhusbruk ska lagras inomhus

Hänvisningar

Ytterligare kunskap, information och praktiska anvisningar om trä och träbyggande finns i Svenskt Träs *TräGuiden*, www.traguiden.se och *Trärådhuset*, www.traradhuset.se och i skrifterna *Att välja trä*, *Lathunden* och *Limträ Pocket-Guide*. Mer om fukt finns i, SP Träteks skrift *Fukt i trä för byggindustrin*. Fuktstandarderna och olika produktstandarder kan beställas via www.sis.se. Information om träprojektet VilmaBas, som omfattar en branschgemensam sortimentslista med dimensioner, kvaliteter och benämningar, hittar du på www.vilmabas.se

www.traradhuset.se www.traguiden.se Hämta ytterligare information

Hantera virket rätt Tredje utgåvan. **Utgivare** Skogsindustrierna, Svenskt Trä. **Författare** Johan Fröbel. **Redaktion** Marie Åsell. **Medarbetare** Per Bergkvist, Ingemar Ekdahl.

Faktagranskare Björn Esping, Holger Gross, Tore Hansson, Hans-Eric Johansson.

Illustrationer Cornelia Thelander. **Foto och grafisk form** ProService Reklambyrå i Malmö AB. **Tryck** Tryckeri AB CA Andersson & Co.

Rättigheterna till innehållet i denna folder tillkommer Föreningen Sveriges Skogsindustrier. Innehållet skyddas enligt upphovsrättslagen.

Missbruk beivras. Kopiering av innehållet är förbjudet. Föreningen Sveriges Skogsindustrier tar inte något ansvar för skada som må orsakas på grund av innehållet i *Hantera virket rätt*.

SVENSKT TRÄ™

Svenskt Trä verkar för kunskapsspridning, inspiration och utveckling som rör trä, träprodukter och träbyggande. Målsättningen är att genom information och inspiration öka träanvändningen i Sverige och på utvalda marknader utomlands. Svenskt Trä syftar också till att lyfta fram trä som ett konkurrenskraftigt, miljövänligt och hållbart material.

Svenskt Trä är en verksamhet inom bransch- och arbetsgivarorganisationen **Skogsindustrierna**. Bakom Svenskt Trä står svensk sågverksindustri.

© Föreningen Sveriges Skogsindustrier, 2013.

Box 55525
102 04 Stockholm
Tel: 08-762 72 60
Fax: 08-762 79 90
info@svensktttra.se
svensktttra.se

